

Prvi gledališki koraki dr. Bratka Krefta

V pretekli gledališki sezoni je minilo petdeset let od prvih odrskih nastopov našega režiserja, dramatika in gledališkega teoretika, akademika dr. Bratka Krefta. Ob tej priložnosti smo pripravili seznam teh prvih nastopov — od javnih produkcij mariborske Dramatične šole, ko se je mladi igralec uveljavil že tudi kot Cankarjev Dioniz, pa do uprizoritve njegove prve izvirne igre »Nemoč«, ki jo je sam režiral in tudi igral najmlajšega študenta. Naprosili smo avtorja, naj bi pred natisom pregledal ta seznam, pa nas je presenetil s podrobno dopolnitvijo, ki jo objavljamo hkrati s seznamom — namesto jubilejnega članka ob njegovem prazniku dela.

1. 22. 4. 1921. Prva javna produkcija Dramatične šole mariborskega gledališča, ki jo je vodil režiser in igralec Milan Skrbinšek:
Cankar I.: Tuje življenje (recitacija)
Aškerc A.: Janičar (deklamacija)
Prešeren F.: Dekletom (deklamacija)
2. 20. 6. 1921. Cankar I.: Lepa Vida (predstava višjih razredov mariborskih srednjih šol v Nar. gledališču v Mariboru pod vodstvom in v režiji Milana Skrbinška); vloga: Dioniz (prvi igralski nastop)
3. julij ali avgust 1921. Meško Ks.: Mati (drama). Uprizoritev nekaterih gojencev Dramatične šole in drugih dijakov v Vidmu ob Ščavnici. Kreft igra vlogo mlajšega sina in prvič režira.
4. 19. 1. 1922. Cankar I.-Skrbinšek M.: Hlapec Jernej in njegova pravica (vlogo Pastirja igral izmenoma s F. Smerdujem); prva vloga v rednem repertoarju mariborskega Nar. gledališča. Prvi nastop na reprizi. Za oba je bil psevdonim Franič, sicer je nastopal pod psevdonimom Sila ali s pravim imenom.
5. 30. 1. 1922. Druga javna produkcija Dramatične šole mariborskega gledališča, ki jo je vodil režiser in igralec Milan Skrbinšek:
Župančič O.: Žebljarska (deklamacija)
Župančič O.: Kovaška (deklamacija)
Kette D.: Pijanec (deklamacija z igro)

6. 7. 2. 1922. Cankar I.: Za narodov blagor (občinski svetnik J. Mermolja)
7. 22. 2. 1922. Birinski L. G.-Dostojevski F. M.: Razkolnikov (inšpicijent in pleskar Mikolka)
8. 12. 3. 1922. Drinkler H.: Pogumni krojaček (minister Gobar)
9. 1. 4. 1922. Grillparzer F.: Prababica (Walter)
10. 20. 5. 1922. Galsworthy J.: Borba (delavec Davies in stari sluga Frost — dve vlogi v eni predstavi)
11. 15. 6. 1922. Tretja javna produkcija Dramatične šole mariborskega Nar. gledališča, ki jo je vodil režiser in igralec M. Skrbinšek:
Ibsen H.: Strahovi (prizor med Regino in Engstrandom; igral Engstrand)
- Schönherr K.: Zemlja (odlomek; igral Ledenega Gruntarja)

Dopolnitev: Pri predstavi »Kjer ljubezen, tam Bog« (F. Milčinski) sem bil inšpicient (premiera 8. 2. 1922), pri predstavi »Sovražnik ljudstva« (H. Ibsen) sem igral enega izmed delavcev, ki je imel tudi svoj tekst. Premiera je bila 14. 2. 1922. Tako sem v sezoni 1921/22 igral v rednem repertoarju osem manjših vlog, pri dveh predstavah pa sem bil tudi inšpicient.

V pozni jeseni leta 1922 nas je nekaj bivših gojencev Dramatične šole skupaj z nekaterimi amaterji ustanovilo samostojen Ljudski oder, ki bi naj bil amatersko-avantgardističen, kar pa se zaradi pomanjkanja denarja ni posrečilo v tisti meri, kakor smo si nekateri želeli. Ker se nismo hoteli politično opredeliti k nobeni takrat vladajoči stranki (bodisi liberalni ali klerikalni), nismo mogli nikjer dobiti podpore. Nekaj nas je bilo tudi takšnih, ki smo se že usmerjali v socializem, toda pri socialistični stranki, ki je bila revna, nismo mogli pričakovati nobene podpore. Naslonitvi nanjo pa bi nasprotovali tudi drugi člani LO, kakor smo mi nasprotovali kakršnikoli zvezi z liberalci in klerikalci. Hoteli smo biti gledališko napreden Ljudski oder, ki bodi samostojno in neodvisno gledališče za ljudstvo, predvsem za mariborsko delavstvo. Z upravo Narodnega doma, v katerem je bila velika gledališka dvorana z odrom, na katerem so že pred prvo vojno igrali člani mariborskega Dramatičnega društva, smo naredili pogodbo in zbrali v začetku med seboj nekaj denarja, s katerim smo krili najemnino za prve vaje (luč, pospravljanje itd.). Režiral sem dve predstavi in sicer dramo K. Schönherr: Otroška tragedija ter igral tudi najmlajšega brata (premiera 14. januarja 1923) in dramo »Žrtve«, ki jo je v nemščini napisal mizar in odrski delavec-socialist Alojz Petek. Igro sem prevedel, dramaturško priredil in zrežiral. Med drugimi je na predstavi kot fantek nastopil že tudi Edo Verdonik, večjo vlogo pa je imel Maks Furijan. Premiera »Žrtve« z raznimi tehničnimi in političnimi težkočami je bila 2. 5. 1922. Morala bi biti na predvečer 1. maja kot manifestacija za delavski praznik, kar pa so preperečili zunanji politični nasprotniki socializma na ta način, da so pritisnili na upravo Narodnega doma, ki nam je zaradi tega zadnji hip dvorano odpovedala. Predstavo smo morali preložiti na 2. maj. Zato je bila slabše obiskana, ker je bila sredi tedna. Deficit Ljudskega odra se je z njo povečal, hkrati pa so že pred to predstavo nastala v njem politična trenja med člani, med katerimi so mnogi začeli vleči na klerikalno stran, predvsem vodja LO Peršuh. Ta je preskrbel za kritje deficita denar pri klerikalcih. Zato se je v jeseni 1923 preselil Ljudski oder v rokodelsko dvorano v Lekarniški ulici 6. Ker je Peršuh odšel v Ljubljano, se nas je

Mladostni portret Bratka Krefta

Bratko Kreft kot Nikita (Moč teme, 1925)

nekaj članov odločilo, da bomo vsaj začasno skušali svoje gledališke smotre uveljavljati v tem okviru. K tej neklerikalni manjšini sta spadala tudi oba bivša gojenca Dramatične šole Maks Furijan in Franjo Smerdu.

Zrežiral sem dve predstavi:

1. Finžgar F. S.: Veriga (premiera 22. sept. 1923)

2. Cankar I.-M. Skrbinšek: Hlapec Jernej in njegova pravica (premiera 11. dec. 1923). Premiera je bila posvečena petletnici smrti Ivana Cankarja. Jerneja je igral Maks Furijan, študenta pa Franjo Smerdu. S to predstavo sem zaključil svoje delo pri Ljudskem odru tudi iz političnih razlogov, ker je postal golo orodje klerikalne stranke. Zato sem začel takoj s pripravami za umetniško akademijo, na kateri bi nastopili mladi pesniki in glasbeniki, uprizorili pa bi tudi mojo dramo iz dijaškega življenja »Nemoč«, ki sem jo napisal julija—avgusta 1923 skupaj z dramo o agrarni revoluciji v starem Rimu »Tiberij Grakh«, kakšen mesec in pol za tem pa še dramo »Leto 1905« iz prve ruske revolucije, ki sem jo ob Leninovi smrti posvetil v rokopisu njegovemu spominu, vendar sem primerek, ki sem ga dal krožiti, krstil z naslovom »Sonja«. Izpustil sem tudi posvetilo — oboje iz konspirativnih razlogov, saj je kraljevska policija budno preganjala vse, kar je količkaj dišalo po komunizmu.

Umetniška akademija je bila 3. marca 1924. Dramo »Nemoč« sem sam režiral in igral tudi najmlajšega študenta. Najstarejšega je igral Maks Furijan, srednjega pa Franjo Smerdu. Gospodinja-zapeljivko je igrala članica Drame

mariborskega Nar. gledališča Komavlijeva. (Nekaj več podrobnosti je v spremni besedi v I. knjigi IS na str. 577 in dalje.)

V počitnicah 1924 (po maturi) sem za odkritje Kulturnega doma pri Mali Nedelji najprej zrežiral igro s petjem »Volkašin« od F. Milčinskega (premiera 20. julija 1924), nato pa še Nušičevo komedijo »Navaden človek«, v kateri sem tudi igral glavno vlogo mladega Damjanoviča. Premiera je bila 15. avg. 1924.

Naslednje leto sem po vrnitvi z enoletnega študija na dunajski univerzi, kjer sem študiral slavistiko in pri znanem ibsenologu prof. dr. Emilu Reichu moderno dramaturgijo (poleg študija dunajskih gledališč, uprizoril dramo »Moč teme« L. N. Tolstoja ter igral tudi glavno moško vlogo Nikito. Kdaj je bila prva predstava, še nisem mogel natančno ugotoviti. Morala je biti nekje sredi avgusta 1925, ker je o njej poročal novinar in književnik Vekoslav Špindler v mariborskem dnevniku »Tabor« 26. avgusta 1925. Tam piše med drugim:

»Sijajna kreacija je bil Nikita visokošolca g. Bratka Krefta, o katerem čujem, da se resno bavi z gledališko umetnostjo v Reinhardtovi šoli na Dunaju (to je pomota! Opomba K. B.) in ki je imel tudi režijo v rokah. Predvsem njegovi igri je pripisovati, da je bilo navzoče kmečko ljudstvo, ki je v prvih dveh ali treh dejanjih kazalo obilo razpoloženja za smeh, smatrajoč igro bolj za šalo nego za žalostno, tekom četrtega in zlasti petega dejanja po globoko zamišljeni in kakor iz življenja vzeti igri glavnega akterja Nikite tako fascinirano, da tekom petega dejanja nisi slišal v dvorani niti enega smeha, ampak je bilo videti, kako vse globoko občuti neizmerno tragiko človeškega življenja,

Cenzurno dovoljenje (1921)

ki se nekvarno in vendar tako silno učinkujoče odigrava v tem dejanju.« (Tabor, 26. avg. 1925, podpis -vs-, kar je bila šifra Vekoslava Špindlerja.) Vlogo kmeta Pjotra je igral Franček Vičar, ki je že več let po drugi vojni član mariborske Drame. Kakšen mesec pred tem je igral glavno vlogo v burki »Maks v škripcih« (avtor Theodor Körner), ki sem jo na istem odru zrežiral z dijaškimi igralci-rojaki.

Za uprizoritev »Moč teme« sem sam naslikal kubistično inscenacijo in montiral »angleško zaveso«, ker je stara zavesa na boben obupno ropotala pri prejšnjih predstavah. Tolstojevo »Moč teme« sem kljub vsem ugovorom uprizoril tudi zaradi tega, da dokažem, da je mogoče tudi resno in literarno vredno dramatiko z uspehom prikazati preprostemu (vaškemu) občinstvu, ki so ga radi »pitali« s cenenimi burkami in igrami, kar še dandanes ni izumrlo. Z uprizoritvijo »Moč teme« se zaključuje prvi del mojega gledališkega šolanja in avantgardističnega prizadevanja. Njemu sledi drugi del pri Delavskem odru v Ljubljani, ki je bil na mojo pobudo ustanovljen v jeseni 1927. leta pri delavskem kulturnem društvu »Svoboda«.

Premiers pas de Bratko Kreft dans le théâtre

Cinquante ans viennent de passer des premiers débuts théâtraux du metteur en scène et auteur dramatique, académicien Bratko Kreft. A cette occasion on a préparé une liste de ses premières entrées — des représentations publiques de l'École dramatique de Maribor jusqu'à la mise en scène de sa première pièce originale »L'impuissance« qu'il monta lui-même et y joua aussi.

Nous avons demandé à l'auteur de contrôler la liste, mais il nous a surpris avec un supplément détaillé que nous publions en même temps que la liste.